

3. Федун О. М. Орнітокомплекси територій технологічних об'єктів очищення стоків північного сходу України. URL: <http://mail.izan.kiev.ua/disser/Fedun/Fedun-text.pdf>

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАЛІСІВ У НПП «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»

Любинський О. І., доктор сільськогосподарських наук, професор

Любінська Л.Г., доктор біологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Якубаш Р.А., директор

Національний природний парк «Подільські Товтри»

Найбільш цінними для збереження лісами є праліси та подібні до них квазіпраліси та природні ліси, а також старі ліси природного походження. Праліси, квазіпраліси та природні ліси сформувалися без значного впливу людини та стали еталонами добре збережених лісових екосистем та осередками біорізноманіття. У Центральній та Східній Європі залишилось менше ніж 320 тисяч гектарів таких лісів, 100 тисяч з яких, за оцінкою WWF, — може знаходитися в Україні. Це робить нашу країну унікальним європейським центром дикої природи та недоторканості [1].

Праліси – унікальні недоторкані ліси, які існують і розвиваються під впливом природи. Завдяки цьому вони мають високу життєздатність, стійкі у своєму існуванні, забезпечують надзвичайно важливі екосистемні послуги котрі не в змозі повноцінно надати господарські ліси. Праліси та старовікові ліси є еталонами природного розвитку лісових екосистем. У Європі їх залишки збереглися лише у Карпатах, на Балканах і в північній росії. В Українських Карпатах наразі виявлено майже 48 тис. га пралісів і ще близько 35 тис. га ділянок підлягають перевірці як потенційні праліси чи старовікові ліси. Близько 30 тис. га виявлених пралісів перебувають у межах природно-заповідних

об'єктів та охороняються законом, частина з них належить до об'єкту всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та інших регіонів Європи». WWF сприяє включенню інших пралісових ділянок у цей об'єкт всесвітньої спадщини[2].

У законодавство нашої країни ці терміни було введено 2017 року у рамках Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат» [3].

Урядовим розпорядженням, насамперед, вимагається від Мінприроди, Міністерства освіти та науки й Держлісагенства забезпечити координацію роботи із збереження української частини природного об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» [4].

Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, яка є новаторським і стимулюючим підходом, спрямованим на те, щоб зупинити і повернути назад процес деградації біологічного і ландшафтного різноманіття в Європі, вказує, що виділення територій, що забезпечують збереження усіх видів лісів в Європі, і встановлення конкретних пріоритетів відносно природоохоронних зусиль, спрямованих на забезпечення 100%-ї охорони пралісів, які залишилися, більшості багаторічних вторинних насаджень та залишків водоохоронних лісових коридорів з урахуванням потреб корінного та місцевого населення [5].

У 2017 році територія ботанічного заказника загальнодержавного значення «Сатанівський», який входить до складу НПП «Подільські Товтри», була включена до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» – «Сатанівська дача» (Component part number 061) [7].

Урочище «Сатанівська дача» унікальне тим, що тут зростає бук лісовий (*Fagus sylvatica*) на межі свого ареалу. На території урочища «Сатанівська дача» зареєстровано 163 види хребетних тварин: 12 видів земноводних, 6 видів

плазунів, 96 видів птахів і 50 видів ссавців, що є представниками 24 рядів. У межах об'єкта Всесвітньої Спадщини зареєстровано 72 види хребетних тварин: 7 видів земноводних, 3 види плазунів, 39 видів птахів і 23 види ссавців. Тут зустрічається 135 видів хребетних тварин, що мають охоронні статуси – Червона книга України (33 види), Регіональний червоний список (23 види), Бернська (134 види), Боннська (43 види) та Вашингтонська (17 видів) конвенції. Також зареєстровано 234 види вищих рослин, а в межах об'єкта Всесвітньої спадщини нараховується 169 видів, зростає 7 видів, що включені до Червоної книги України (2009, 2021), 5 видів входять до списку CITES. До Переліку регіонально рідкісних видів, що потребують охорони у Хмельницькій області включені 24 види урочища «Сатанівська дача», з них на території об'єкта Всесвітньої спадщини зростає 17 видів. Бріофлору урочища складають 98 мохоподібних. Мікофлора за попередніми дослідженнями нараховує 61 вид грибів та грибоподібних організмів [6].

Рідкісні біотопи за класифікацією EUNIS представляють тип: G : Ліси та інші лісові землі (Woodland, forest and other wooded land); G 1.6 : Букові ліси (*Fagus woodland*). Виявлено 3 рідкісних асоціації, які мають синсозологічний статус за Директивою Ради Європи 92/43/ЄЕС. Проведено моніторинг стану популяції *Allium ursinum* L., *Galanthus nivalis* L., *Epipactis purpura* Smith, *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Barbastella barbastellus* Schreber. Територія характеризується високим потенціалом, в якості середовища самовідновлення біорізноманіття [6].

Розпорядженням Кабінету міністрів України від 21 листопада 2018 року № 892-р, було затверджено План заходів щодо збереження української частини природного об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» та сталого розвитку прилеглих до нього територій [7].

На виконання Плану заходів НПП «Подільські Товтри» розроблено та затверджено ряд заходів, які дозволять покращити умови розвитку установи ПЗФ, забезпечать можливість популяризації об'єкта всесвітньої спадщини та

розвиток транскордонного співробітництва (виконання наукових досліджень, публікація матеріалів). Важливою умовою розвитку об'єкта всесвітньої спадщини та прилеглих до нього територій є визначення туристичного потенціалу території, підготовка проектів та програм щодо розвитку туризму, природоохоронної та рекреаційної інфраструктури і залучення до цього процесу місцевих громад. Вирішення цього питання полягає у формуванні якісного менеджмент плану для об'єкта Всесвітньої спадщини «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» – «Сатанівська дача» [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Що таке праліси. URL: <https://wwf.ua/our-work/forest/unique-forests/>
- 2.Збереження пралісів в Українських Карпатах. URL: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/wwf_factsheet_old_growth_forests_final.pdf
- 3.Що таке праліси, скільки давніх лісів в Україні та чому так важливо їх зберегти. Про це до Міжнародного дня лісів НВ розповідає разом із Всесвітнім фондом природи WWF-Україна. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/pralisi-shcho-ce-take-chim-cinni-de-ye-v-ukrajini-i-yak-jih-zberegiti-eksperti-50101942.html>.
4. Уряд України затвердив новий план заходів із збереження букових пралісів URL: <https://zakarpattyua.net.ua/News/187492-Uriad-Ukrainy-zatverdyp-novyi-plan-zakhodiv-iz-zberezhennia-bukovykh-pralisiv>
5. Свидовецький гірський масив та законодавчі положення про охорону лісів. URL: https://epl.org.ua/announces/rik-svydovtsya-svydovetskyj-girskyj-masyv-ta-zakonodavchi-polozhennya-pro-ohoronu-pralisiv/svyd_0/
- 6.Любінська Л., Матвеев М., Дребет М., Оптасюк О., Рагуліна М. Біотичне різноманіття урочища «Сатанівська дача» — об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Україна). GEO&BIO. 2022. Том. 23, С.107–130.
- 7.Об'єкт всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» – «Сатанівська дача». URL: <https://www.npptovtry.org.ua/satanivskadachasite061/>.